

## VENE KROONUASUTUSED LÄÄNEMEREPROVINTSIDES 1721 - 1783 JA NENDE MATERJALID

Mati Laur

Erinevalt rüütelkondade ja linnade omavalitsusest on Vene keskviimule XVIII saj. Baltikumis pööratud ajalookirjanduses sootuks vähem tähelepanu /1/. Üldriiklike joonte põimumine kohalike eripäradega kujundasid kroonuasutuste süsteemi Läänemereprovintsidest küllaltki keeruliseks. Impeeriumi bürokraatiaaparaat oli juba XVIII saj. keskpaigaks omandanud sellise ulatuse, millest täieliku ülevaate saamine seab uurija tõsise katsumuse ette. Seetõttu ei saa ka alljärgnevat käsituspretendeerida kõigiti ammendavale ülevaatele, vaid puudutab üksnes kroonuasutuste põhilist osa. Täielikult on vaatluse alt välja jäänud asehalduskorra-aegne (1783-1796) valitsemissüsteem.

Balti kubermangude kroonuasutuste struktuur loodi põhijoontes 1725. ja 1728. a. ukaasidega, mis määrasid kindlaks kroonuasutuste koosseisud ja ametnike palgad /2/. Kroonuasutuste funktsioonideks olid Läänemereprovintsidest:

1) administratiivne juhtimine - keskvalitsuse korralduste edastamine ja nende täitmise organiseerimine ja kontroll;

2) riigitulude laekumise jälgimine - maksude arvestamine ja kogumine, järelevalve kroonumõisate valitsemise üle;

3) riigikaitse ja avaliku korra tagamine - sõjavägede majutamine ja toiduainete ning furaažiga varustamine, valmisolek võimalike klassirahutuste mahasurumiseks, võitlus kuritegevusega.

Erinevalt sisekubermangudest tegutsesid Läänemereprovintsidest kroonuasutuste kõrval rüütelkondade ja linnade omavalitsusasutused. Baltisaksa ajalookirjanduses on rüütelkondade ja linnade omavalitsusasutuste tähtsust ja suhtelist iseseisvust haldusküsimustes sageli ülehinnatud. Balti kubermangude valitsemiskorralduses täitsid omavalitsusasutused ikkagi kroonuvalitsust abistavat funktsiooni, tegutsedes kohalike võimude suunamise ja kontrolli all. Küll aga omandasid seisusliku omavalitsuse asutused olulise tähtsuse kohtuõimuna. Kuigi ka kubermanguvalitsus osales kohtuasjade algatamises, lahendas lihtsamaid tsiviilasju ning kinnitas seisuslike kohtuasutuste otsused, täitsid praktilist õigusemõistmise ülesannet Läänemereprovintsidest ikkagi omavalitsusasutused.

Kogu kroonuametkonna eesotsas seisis nii Tallinna kui Riia kubermangus kindralkuberner. Balti kindralkubernere loeti Vene impeeriumi kõige tähtsamate ametnike hulka. Erakordselt laialdased volitused, mida kindralkubernerid omasid, tegid nendest mõjukad poliitika-tegelased, kes andsid olulise panuse Vene tsarismi Balti-poliitika kujundamisele.

XVIII sajandi Balti kindralkuberneride hulgas kohaliku päritoluga administraatoreid reeglina ei leidu. Erandiks on Koluvere parun ja maanõunik Friedrich Löwen, kes seisis Eestimaa kroonuametkonna eesotsas aastail 1730 - 1736, kandes ka vaid kubeneri tiitlit. Põhjasõja ajal ja vahetult järgnevatel aastatel määras keskvalitsus kindralkubernerideks Baltikumi vene võimukandjad: Eestimaale Aleksander Menšikovi (kuni 1719) ja Fjodor Apraksini (1719 - 1728), Liivimaale Pjotr Golitsõni (kuni 1719), Anikita Repnini (1719 - 1726) ja Grigori Tšernõševi (1726 - 1729). Edaspidi saavad venelased kindralkubeneri kohti vaid episoodiliselt: Platon Mussin-Puškin Eestimaal aastatel 1736 - 1738 ning Vladimir Dolgoruki Liivimaal aastatel 1751 - 1761. Viimane oli ühtaegu aastail 1753 - 1758 ka Eestimaa kindralkuberneriks. Valdavalt jäid Balti kindralkuberneride kohti täitma Venemaa teenistusse astunud välismaalased. Nii valitsesid Eestimaad rootsi päritoluga Otto Gustav Douglas (1738 - 1740), taani päritoluga Waldemar Löwendahl (1740 - 1743) ning Holsteini prints Peter August Holstein-Beck (1743 - 1753, 1758 - 1775). Liivimaa eesotsas seisid kaks iiri päritoluga kindralkubeneri - Peter Lacy (1730 - 1751) ja Georg Browne (1762 - 1792; alates 1775. a. ka Eestimaa kindralkuberner). Viimati nimetatud puhul pole märkimisväärne mitte ainult tava-tult pikk tegetsemisaeg siinse kõrgeima administraatorina, vaid ka üllatavalt kõrge iga: Georg Browne suri ametipostil 94-aastasena.

Erinevalt sisekubermangudest kuulus kindralkuberneride volituste hulka Baltikumis ka seaduste tõlgendamine, kuna mitte kõik keskvoimu korraldused ei tulnud Balti kubermangudes avalikustada. Patentidega publitseeritavate ukaaside valiku aluseks said Läänemereprovintsidele konfirmeeritud eesõigused ja privileegid. Üldriiklikud seadused, mis olid balti erikorraga vastuolus, Läänemereprovintside avalikustamisele ja seega ka täitmisele ei kuulunud. Alles Katariina II valitsusajal muutus senine valitsemispraktika: Balti provintside privileegide kärpimine toimus just nende eesõiguste arvel, mis sattusid üldriiklike huvide ja poliitikaga vastuollu.

Kindralkubeneri kohta Baltikumis loeti prestiižikaks ametiks ning siia määratud kõrgetel võimukandjatel tuli sageli jätkata tegelemist üldriiklike ülesannetega, mistõttu kohalike jooksvate administratiiv-asjade ajamiseks sageli võimalustki ei jäänud. Seepärast omandasid tegeliku ülemvõimu Läänemereprovintside kroonuasutustes ikkagi baltisakslased. Kingituste ja muu meeleheaga suudeti ka kõige enam keskvoimu taotlu-

si järgivaid tippadministraatoreid kohaliku aadelkonna huvisid arvestama panna.

Kroonuametkonna kõrgema astme - kubermanguvalitsuse moodustasid kindralkuberneri (kuberneri) kõrval veel viitsekuberner, kelle ametikoht nii Eesti- kui Liivimaal seisis küll enamasti täitmata, ning kaks kubermanguvalitsuse nõunikku, kes nimetati ametisse kohaliku aadli esindajatest. Kõik nimetatud ametnikud pärinesid eranditult aadlike hulgast ning määrati-kinnitati ametisse monarhi ja keskvalitsuse poolt. Väärrib märkimist, et Riia kubermanguvalitsuse nõunikud omasid salanõuniku auastet, olles seega tervelt nelja tsiviilauastme võrra kõrgemal Eestimaa ametikaaslastest. Kõrgem oli ka nende aastateenistus - tavalise 600 rubla asemel 1000 rubla /3/.

Kroonu sissetulekute laekumise jälgimisega tegeles Riia kubermangus kolm tulundusametit e. ökonomiat - peaökonomia Riias ning ökonomiad Tartus ja Kuressaares. Ametkonna eesotsas seisis peaökonomiadiraktor, kelle amet oli küllaltki töömahukas, kuid väga hea teenistusega - 1000 rubla aastas /4/. Peaökonomiadiraktori ülesandeks oli kogu tulundusametkonna töö järelvalve, maarevisjonide juhtimine, koloniseerimisküsimuste lahendamine, mis ühtekokku nõudis kindralkuberner Browne'i sõnul "valvsat ja lakkamatut tööd" /5/.

Kõigi kolme tulundusameti ülesannete hulka kuulus kroonumõisate majandamise jälgimine, sealhulgas ka talupoegade poolt kroonurentnikele esitatud kaebuste lahendamine. Iga ökonomia juures olid ametis kameriir ja rentmeister, lisaks veel eraldi rentmeister Pärnus. Kameriiride ülesandeks oli kroonutulude väljaarvestamine "hea seistes, et sissetulekuid vähimalgi määral ei kärbitaks, vaid et need võimalust mööda ikka suurendatud saaksid, samuti et kõik maksud ikka keiserlikku kassasse jõuaksid" /6/. Rentmeistri kohustuseks oli maksude sissenõudmine. Et vältida kroonu vara omastamist, pidi rentmeister end mõne mõisniku käendusele andma, kelle mõis tagatisena kroonule panditi /7/. Riias oli ametisse seatud veel ülem- ehk kubermangukameriir, kes pidas arvestust kogu kubermangu sissetulekute ja väljaminekute üle.

Tallinna kubermangus, mis oli territooriumilt väiksem ja kus kroonumõisaid asus suhteliselt vähem kui naaber-kubermangus, oli ametisse seatud vaid üks kameriir ja rentmeister. Aastatel 1758 - 1763 olid mõlemad ametid koguni ühe mehe - Hermann Bluhmi käes, vaatamata sellele, et "Bluhm koostab ise arved ja ise need ka kontrollib ... tema tegevust ei kontrolli aga keegi" /8/. 1763. a. novembris otsustas Senat siiski kameriiri ja rentmeisteri kohad eraldada /9/. Lisaks ülalnimetatud ametitele tegelesid riigitulude laekumise jälgimisega Balti kubermangudes veel lossivahid Tallinnas ja Riias ning kolm rekognitsiooniinspektorit Liivimaal /10/.

Läänemere sadamalinnades Riias, Tallinnas, Narvas, Pärnus ja Kuressaares asunud tolliteenistuse eesotsas

seisis Riia üleminspektor, kellele allusid litsentsijärelevaatajad kohtadel. Kuni 1765. aastani tegutses tollikontor ka Tartus /11/.

Tolliametnikud näivad kubermangu võimudest suhteliselt vähe sõltuvat. Kui Tallinna tollikontoris teeninud major Adamovitš sattus kohalike võimudega tülli pagenud talupoegadele passide väljakirjutamise pärast, väitis tolliametnik, et "kindralkuberneri käsud ega keelud talle ei loe" /12/. Kindralkuberneri solvamise pärast andis Senat Bogdan Adamovitši siiski kohtu alla /13/.

Sõjavägede majutamise ja varustamise organiseerimiseks ning väeosade liikumise juhatamiseks olid igas maakonnas ametis kreisikomissarid. Väikese teenistuse tõttu (120 - 150 rubla aastas) polnud see amet eriti populaarne ning koht jäi sageli täitmata /14/. Tavaliselt nimetati kreisikomissariks mõni kohalik mõisnik.

Järelevalvefunktsioone täitsid Balti kubermangudes fiskaalid. Nende ülesandeks oli jälgida õiguskorraldust kinnipidamist ning vajaduse korral teatada üleastumistest keskvalitsusele. Nagu kameriirid, rentmeistrid, lossivahid ja rekognitsiooniinspektorid kuulusid ka fiskaalid kroonuametkonna keskkihi hulka, kes kinnitati ametisse küll keskvalitsuse poolt, kuid komplekteeriti enamasti kodanikuseisusest inimestega. Seetõttu kujunesid valitsemispraktikas fiskaalide võimupiirid hoopis ahtamaks, kui seda võimaldasid nende juriidilised volitused, ning piirdusid enam formaalsete kohustustega: jälgida kroonumõisate rendikorraldust, osaleda maarevisjonidel ning kroonu- ja kirikumõisate piirajamistel, üle vaadata riikliku huviga seotud kohtuasju jmt. /15/. Juriidilise hariduse oli enamik fiskaalidest saanud Saksamaa ülikoolides /16/. Tallinna kindralkubermangus lasus kogu järelevalve fiskuse komisariil. Riia kubermangus tegutsesid lisaks ülemfiskaalile ka kreisifiskaalid.

Fiskaalide ja kameriiride keskmiseks aastateenistuseks oli 200 - 300 rubla, rentmeistritel 150 - 250 rubla, ülemtollinspektor teenis 500 rubla, litsentsijärelevaatajad 225 rubla, rekognitsiooniinspektorid 400 rubla ja lossivahid 125 rubla aastas /17/.

Kroonuametkonna alama astme moodustasid kantseleitteenistujad: sekretärid, tõlgid, arhivaarid, raamatupidajad, notarid ja kirjutajad. Oma asjaajajad olid kubermanguvalitsustel, tulundusametitel ja tolliasutustel. Nii kuulus Riia kubermanguvalitsuse kantselei vene ekspeditsiooni 2 tõlki ja 6 kirjutajat, saksa ekspeditsiooni arhivaar, 2 raamatupidajat ja 2 kirjutajat /18/. Tallinna kubermanguvalitsuse kantselei koosseis oli väikesearvuliseks, täiendavate ametikohtade loomisest aga Senat ülemäärastele kulutustele viidates keeldus /19/. Kantseleitteenistujad nimetati ametisse kindralkuberneri poolt keskvalitsuse formaalsel kinnitamisel. Nende palgad ulatusid 50 rublast (kirjutajad) 300 - 400 rublani (kubermanguvalitsuse sekretärid) aastas /20/.

Ametisse kinnitamiseks vajati kõrgematele ameti-kohtadele kindralkuberneri toetust, kesk- ja alamametnikele piisas ökonoomiadirektori soovitusest.

Ametisse nimetamisel eelistati kohaliku päritoluga teenistujaid /21/. 1760. aastatel hakati ametnike valimisel arvestama ka nende vene keele oskust. Senat pahandas korduvalt kubermangukantseleide teenistujate halva vene keele pärast: "Paljud tõlked on täiesti segased ja arusaamatud, mis põhjustab küsimuste lahendamisel viivitusi". /22/. Ametnikekandidaatide esitlemisel Senatile hakati nüüd nõudma ka nende vene keele oskuse äramärkimist ning sooviti, et kantseleiteenistujad püüdleksid täiusliku vene keele valdamise poole /23/.

Tavaline oli üleminek kroonuametitest rüütelkonna või linna omavalitsusametikohtadele ja vastupidi. 1764 valitakse Tartu ökonoomiasekretär Stegemann linna justiitsbürgermeistriks /24/. Võnnu linnasekretär Pegau aga nimetatakse samal aastal Võnnu kreisifiskaaliks /25/. 1765 nimetatakse Saaremaa kreisifiskaal Georg Friedrich v. Lingen Kuressaare linnasündikuks /26/.

Alljärgnevalt vaatleme kroonuasutuste materjale 1760.-ndatest aastatest, mil keskvalitsuse otsene sekumine Balti kubermangude valitsemisesse omandas eriti suure ulatuse /27/.

Põhiline osa kubermanguvalitsustele edastatavatest keskvoimu korraldustest lähtus Senatist. Enamus ukaasidest kujutasid üleriigilisi ettekirjutusi ja teateid, mis sageli kohalikke kubermanguvalitsusi otseselt ei puudutanudki. Konkreetseid korraldusi ainult Tallinna kubermanguvalitsusele sisaldas 1766. a. Tallinna saadetud 119 Senati ukaasist 36.

Senati departemangude ja allüksuste kaupa jagunesid nimetatud ukaasid järgnevalt: 1. departemangust, mis tegeles poliitiliste küsimustega, 54 (sealhulgas 5 ainult Tallinna kubermanguvalitsust puudutavat); 2. departemangust (kohtuapellatsioonid) 11 (0); 3. departemangust, mis tegeles autonoomsete äärealade ning teaduse ja tehnika küsimustega, 26 (19); 4. departemangust (sõjalised küsimused), 9 (2) ning 5. Moskvast asuvast administratiivasjadega tegelevast departemangust 5 (2) ukaasi. Senati 6. departemangust (Moskva kohtuapellatsioonid) ei saanud Tallinnasse 1766. aastal ühtegi ukaasi. 5 (0) ukaasi lähetati Senati piiriamiskantseleist, 4 (4) vaskrahade ekspeditsioonist, 4 (3) sunnitööekspeditsioonist ja 1 (1) heeroldmeistri kontorist /28/. Seega saabus peamine osa ukaasidest Senati 1. departemangust, Tallinna kubermanguvalitsusele mõeldud erikorraldustest aga 3. departemangust, mis tegeles spetsiaalselt Balti kubermangude valitsemisküsimustega.

Eraldi kirjavahetust pidasid kubermanguvalitsused Sõjakolleeiumi, Välisasjade kolleeiumi ning Liivi- ja Eestimaa asjade justiitskolleeiumiga. Teised kolleeiumid ja valitsusasutused pidid administratiivasjades kasutama Senati vahendust, omamata iseseisvat õigust kohalikele võimudele korraldusi ja ettekirjutusi teha.

Kõik Peterburist saabunud ukaasid olid venekeel-  
sed, millest see osa, mis kuulus Balti kubermangudes  
täitmisele või teatavaksvõtmisele, tõlgiti kubermangu-  
kantseleides saksa keelde. Üle riigi laialisaadetud  
ukaasid olid trükitud, ainult kohalikule kubermangu-  
valitsusele mõeldud ukaasid aga käsitsi kirjutatud.

Peterburist Tallinna saabusid ukaasid keskmiselt  
7 - 10 päeva jooksul. Ukaaside edasitoimetamise kiirus  
sõltus suuresti nende sisust ja korralduste pakilisus-  
sest. Teade Katariina II troonile astumisest jõudis  
Tallinna viitsekubernerile 29. juuni õhtul kell 9/29/,  
olles teel orienteeruvalt 30 tundi, mida võib lugeda  
tollase teabeteenistuse suurimaks võimalikuks kiiru-  
seks. Seevastu Senati poolt 2. oktoobril 1762 vastu-  
võetud ukaas teadete saamiseks "kurioosete" loomade  
ja lindude kohta jõudis Tallinnasse alles 27. oktoob-  
ril /30/. Peterburi ühendus Riiaga võis suurema vahe-  
maa tõttu olla aeganõudvam kui Tallinnaga.

Keskvalitsuse ukaaside alusel tehtud kubermangu-  
valitsuse korraldused publitseeriti saksakeelsetes pa-  
tentides (Liivimaal) ja publikaatides (Eestimaal). 1740.  
aastani nimetati viimaseid enamasti plakatiteks (Pla-  
cat), edaspidi valdavalt publikaatideks (Publicatum).  
Erandkorras trükiti talurahvale mõeldud korraldused ka  
eesti, läti ja rootsi keeles. Mõnel juhul avaldati Se-  
nati ukaas tervikuna saksa keelde tõlgituna. Peale  
keskvalitsuse korralduste tehti patenteid ja publikaa-  
tidega teatavaks rüütelkondade maapäevade otsused, mis  
selliselt vormistatuna omandasid seadusejõu. Patenti-  
de ja publikaatidega edastasid kubermanguvalitsused  
omapoolseid halduskorraldusi, samuti avaldasid kõige  
mitmesugusemaid teateid nii kroonu- kui omavalitsus-  
asutustelt, aga ka üksikisikult. Teatati talupoegade  
pagemisest ja sõdurite deserteerumisest koos tagaotsi-  
tavate lühikese kirjeldusega, otsiti ka kadumaläinud  
hobuseid. Erandlikuks oli Tallinna kindralkuberneril 24.  
detsembri 1764. a. publikaat, milles teatatakse Härgla  
paruni Berend Uxküll v. Gildenbrandi kadumisest /31/.  
Aastas avaldas Tallinna kubermanguvalitsus keskel läbi  
70 - 80, Riia kubermanguvalitsus 50 - 60 patenti ja  
publikaati. Viimase arvu aluseks on võetud kindralsu-  
perintendent Sonntagi koostatud Liivimaa kubermangu-  
valitsuse patentide register /32/.

Tallinna kubermanguvalitsusele saadetud ukaasid  
on hoiul Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarchiivis (F. 3,  
n. I, s. 118 - 187). Samas säilitatakse ka Tallin-  
na kubermanguvalitsuse plakateid ja publikaate (F. 3,  
n. I, s. 430 - 444). C.F.W. Goldmanni kogutud Riia ku-  
bermanguvalitsuse patentide kollektsioon asub TRÜ Tea-  
dusliku Raamatukogu *Estica* fondis.

Nii ukaaside kui ka patentide-publikaatide edasi-  
toimetamine oli kõige otsesemalt seotud postikorraldu-  
sega. Seni kehtinud tava järgi seisid mõisale või pas-  
toraadile määratud kirjad lähimas postijaamas, kuni  
mööduv mõisnik, pastor või selleks volitatud isik need

kaasa võttis ja adessaadile kätte toimetas /33/. Sellise korralduse juures jäid patendid mitmeks nädalaks seisma, mõnikord jõudmatagi vajalikku kihelkonda. See-pärast kehtestas Browne 9. juulil 1762 posti kindlarin-glemiskorra. Iga kihelkond pidi nädalas kahel korral oma esindaja kindlaksmääratud päevadel postijaama või mõi-sasse saatma /34/. Nii sai Tarvastu kihelkond oma pa-tendid kaks korda nädalas Peterburi- Riia postiteel asu-vast Kuigatsi postijaamast koos Paistu, Viljandi ja Suu-re-Jaani kihelkonna postiga. Paistu kihelkonna post saa-di kätte Tarvastust, Viljandi oma Paistust ja Suure-Jaani oma Viljandist. Samasugused ettekirjutused tehti kõigi kihelkondade kohta /35/. Niisamuti tuli kihelkon-na piires kokku leppida, mis teed pidi patendid ühest mõisast teise liiguvad. Lõpuks pidi patent jõudma pas-toraati, kus see kuulus aastaks ajaks säilitamisele. Need patendid, mida tuli järgnevatelgi aastatel kiri-kukantslist meeldetuletuseks ette lugeda, talletati alatiseks /36/.

Nagu Browne'i 6. märtsi 1768. a. patendist nähtub, polnud täielikku korda patentide ringluses ikkagi suu-detud luua /37/. Postiteenistuse vajakajäämised on kõ-neaineks veel järgnevatelgi aastakümnetel.

Kirikukantslist pastori poolt ette loetuna jõudsid vaid osa patentidest ja publikaatidest talurahvani. 3. septembril 1770 teatas Browne, et paljud pastorid pole oma kohustusi täitnud, ning tegi teatavaks 5 patenti, mida kirikuõpetajad olid kohustatud perioodilisel rah-vale ette lugema. Nendeks olid 1) Senati 4. veebruari 1765. a. ukaas, millega vastsündinute tapmise ärahoid-miseks asendati abieluvälise suguelu karistamine kiri-ku häbipingis istumise asemel rahatrahviga; 2) 3. juu-ni 1765. a. patent pagenud talupoegade ülesandmisest, mida tuli kantslist kuulutada neli korda aastas; 3) 18. mai 1762. a. patent metsatulekahjude ärahoidmisest ja kustutamiseks, ettelugemiseks suvekuudel; 4) 6. novemb-ri 1762. a. patent talurahva pulmakommetele tehtavatest piirangutest, ettelugemiseks sügiskuudel ja 5) Senati 9. augusti 1765. a. ukaas viina salajase väljaveo tõ-kestamiseks Liivimaalt sisekubermangudesse, mis kuulus ettelugemiseks neli korda aastas Tartu ja Võnnu (Cēsis) maakondades /38/. Selline oli haldusküsimuste ring, mil-le teatavakstegemist talurahvale kohalikud võimud kõi-ge olulisemaks lugesid.

Tallinna ja Riia kubermanguvalitsuste tegevust võr-reldes paistab silma kindralkuberner Browne'i tundu-valt suurem agarus haldusalases tegevuses. Kui eeltoo-dule lisada Browne'i juhtimisel väljatöötatud Tartu tu-rukorraldus ning politseimäärustik Liivimaa väikelin-nadele, patentidega avaldatud üksikasjaline abinõude süsteem pagenud talupoegade leidmiseks ja omanikele kät-tetoimetamiseks /39/ või siis korraldused joomarluse tõkestamiseks talurahva hulgas /40/, näeme, et Browne'i tegevus ühildus igati 1760. aastate Venemaa valgustatud absolutismile omase püüdlusega saavutada seaduslikkuse

tugevdamise ja ühiskondliku elu pisisajadeni reglementeerimise kaudu lahendus kujunenud sotsiaalsetele vastuoludele.

Samas pole põhjust arvata nagu oleksid Riia kubermanguvõimude tehtud jõupingutused Liivimaa olusid olulisel määral parandanud võrreldes Eestimaaga, kus kubermanguvalitsuse haldusalane tegevus jäi sootuks tagasihoidlikumaks. Nagu keskvalitsuse paljud ukaasid, nii jäid ka kindralkuberneri korraldused sageli paberile, mida põhjustas kohaliku võimuaparaadi suutmatus seaduslikkust tagada. Olukord Venemaa sisekubermangudes oli selles suhtes veelgi teravam kui Läänemereprovintsid, ajendades vene tsarismi 1775. a. kubermangureformi elluviimisele, millega kohalik valitsemisüsteem põhjalikult ümber korraldati.

## Kasutatud allikad ja kirjandus

1. Amburger E. Geschichte des Behördenorganisation Russlands von Peter dem Grossen bis 1917. - Leiden, 1966; Eckardt J. Livland im achtzehnten Jahrhundert. - Leipzig, 1876; Wedel H. v. Die Estländische Ritterschaft vornehmlich zwischen 1710 und 1783. - Königsberg - Berlin, 1935.
2. Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. Собрание первое (= ПСЗ), № 4776, 5220.
3. Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskariiv Tartus (= Eesti NSV RAKA), f. 3, n. 1, s. 162, l. 449.
4. Vanade Aktide Riiklik Keskariiv Moskvas (= VARKA), f. 16, s. 862, 3. osa, l. 404 p.
5. Samas. - L. 403.
6. Eesti NSV RAKA, f. 312, n. 1, s. 1.
7. Hupel A.W. Topographische Nachrichten von Lief- und Ehstland. - Riga, 1774. - Bd. 1. - S. 453.
8. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 162, l. 59 p.
9. ПСЗ, № II973.
10. VARKA, f. 16, s. 862, 2. osa, l. 95 p., 96.
11. VARKA, f. 248, n. 143, l. 79.
12. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 165, l. 229 - 229p.
13. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 166, l. 48.
14. ПСЗ, № I2470.
15. Eesti NSV RAKA, f. 138, n. 1, s. 1; Eesti NSV RAKA, f. 995, n. 1, s. 189, l. 3 - 4; Hupel A.W., Bd. 1, S. 436.
16. Eckardt J. Livland im achtzehnten Jahrhundert. - S. 350.
17. ПСЗ, № 4776, 5220.
18. Енш Г.А. Из истории архивного дела в Латвии. - РИГА, 1981. - С. 57.
19. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 169, l. 316 - 316p.
20. ПСЗ, № 4776, 5220, I2704.
21. ПСЗ, № II973.
22. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 163, l. 244.
23. ПСЗ, № I3376.
24. Läti NSV Riiklik Ajaloo Keskariiv Riias (= Läti NSV RAKA), f. 2715, n. 1, s. 65, l. 16.
25. Samas. - L. 12 - 12 p.
26. Samas. - L. 20.
27. Лаур М.Я. Управление Прибалтийскими губерниями в период "просвещенного абсолютизма" (1762 - 1769): Дис. ... канд. ист. наук. - Тарту, 1987. - С. 9.
28. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 167.
29. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 77, l. 509 p.
30. ПСЗ, № II699; Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 162, l. 437.
31. Eesti NSV RAKA, f. 3, n. 1, s. 436, l. 228.

32. Chronologisches Verzeichniß der Livländischen Gouvernements - Regierungs-Patente von 1710 bis 1822 nebst einer Rubricirung derselben nach den Gegenständen und einem alphabetischen Register von Dr. Karl Gottlob Sonntag. - Riga, 1823. (= Riia kindralkubernereri patendid.)
33. Selli E. Postijaamad riigi ja reisiija teenistuses. - Tln., 1976. - Lk. 94.
34. Riia kindralkubernereri patendid, nr. 1485.
35. Läti NSV RAKA, f. 2715, n. 3, s. 17, l. 12 p.
36. Riia kindralkubernereri patendid, nr. 1485.
37. Riia kindralkubernereri patendid, nr. 1747.
38. Riia kindralkubernereri patendid, nr. 1854.
39. Riia kindralkubernereri patendid, nr. 1627, 1673, 1707.
40. Riia kindralkubernereri patendid, nr. 1503, 1505.